

космічної діяльності: від витоків до сучасності].. Економіка. Фінанси. Право. 2024. № 1. С. 83-97. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.1.16>

2. Задорожній О.О. Регулювання космічної діяльності в сучасному міжнародному праві. Дис... д-ра філософії за спец. 293. Київ, 2021. 223 с. https://sc.knu.ua/upload/iblock/0c3/gh3qjlyw8hdp94sa6pyr6e3tkw57bri/%D0%97%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B8xz774%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B8km774g%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_09-02.pdf

3. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України Дис.... д-ра юр. наук за спец. 12.00.07. Дніпро.2020. 490 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/33/d1.pdf>

4. Про космічну діяльність. Закон України від 15.11.1996 № 502/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Лєгеца Є.О. Місце космічної безпеки та космічної галузі в діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 87. Том 3. С. 56-6.1 DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.8>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-72>

МЕЖІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА РІШЕННЯМИ РЕГУЛЯТОРНИХ ОРГАНІВ: ПРОБЛЕМА ПІДМІНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ

Шкелебей Олександр Васильович

аспірант

*Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Здійснення судового контролю за рішеннями регуляторних органів є необхідною гарантією законності та ефективного захисту прав фізичних та юридичних осіб, однак внаслідок такого контролю адміністративний суд не може перебирати на себе повноваження відповідного адміністративного органу. Особливість таких публічно-правових спорів зумовлена тим, що регуляторні органи, застосовуючи спеціальні

професійні, економічні й технічні знання, наділені значним обсягом адміністративного розсуду. У зв'язку з цим виникає проблема визначення меж судового контролю, зокрема визначення того, наскільки суд вправі оцінювати обґрунтованість, пропорційність та доцільність рішення регулятора. Саме пошук балансу між ефективним судовим захистом та недопустимістю втручання суду у сферу дискреційних повноважень регуляторного органу визначає актуальність дослідження цієї проблеми.

Регуляторними органами відповідно до статті 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» є, зокрема, Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інші державні органи, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також визначені законом територіальні органи, державні спеціалізовані установи та організації й некомерційні самоврядні організації, якщо вони відповідно до своїх повноважень приймають регуляторні акти [1]. При цьому визначальним критерієм є не сама організаційно-правова форма відповідного суб'єкта, а наявність у нього повноважень щодо прийняття регуляторних актів. Цим же Законом регуляторний акт визначається як прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно-правовий акт або інший офіційний письмовий документ, який встановлює, змінює чи скасовує норми права, застосовується неодноразово та щодо невизначеного кола осіб і спрямований, зокрема, на регулювання господарських та адміністративних відносин [1]. Така специфіка регуляторної діяльності безпосередньо впливає і на характер судового контролю за відповідними рішеннями.

Відповідно до ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) суд при розгляді справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень перевіряє, чи прийняті вони, зокрема, на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України, з належною метою, обґрунтовано, безсторонньо, добросовісно, розсудливо та пропорційно [2].

Отже, судовий контроль за регуляторною діяльністю не обмежується формальною перевіркою компетенції органу та дотримання процедури, а охоплює також оцінку змістовних характеристик його рішення. Водночас у разі оскарження саме нормативного регуляторного акта застосовуються спеціальні правила ст. 264 КАС України, яка передбачає провадження у справах щодо перевірки законності нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень та їх відповідності актам вищої юридичної сили [2]. Право на таке оскарження мають особи, щодо яких нормативно-правовий акт уже застосовано, а також особи, які є суб'єктами правовідносин, у яких цей акт буде застосовано.

Таким чином, особливість судового контролю за регуляторними актами полягає у поєднанні перевірки їх нормативної законності з оцінкою дотримання регуляторним органом установлених законом процедур та критеріїв здійснення владних повноважень. Саме на цьому етапі виникає основна проблема, що полягає у тому, що передбачена КАС України вимога перевіряти обґрунтованість, розсудливість і пропорційність рішення розширює можливості судового контролю, однак водночас створює ризик переходу від оцінки правомірності регуляторного рішення до самостійної оцінки судом економічних, технічних чи професійних питань, що належать до сфери адміністративного розсуду відповідного регулятора.

Практичне розуміння меж судового контролю за дискреційними рішеннями регуляторних органів викладене у практиці Верховного Суду. Показовою в цьому аспекті є постанова Верховного Суду від 26 липня 2023 року у справі № 200/3265/21-а, у якій оскаржувалася постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), про накладення на суб'єкта господарювання штрафу [3]. Суд виходив із того, що визначення конкретного розміру штрафу в межах установленого законом діапазону належить до дискреційних повноважень Регулятора. Водночас Верховний Суд не розглянув наявність дискреції як підставу для обмеження судового контролю. Навпаки, він перевірив здійснення цього повноваження крізь призму критеріїв, визначених ч. 2 ст. 2 КАС України, і дійшов висновку про необґрунтованість та нерозсудливість застосування максимального розміру штрафу, зокрема з огляду на відсутність належного обґрунтування тяжкості порушення та невідповідність санкції характеру правопорушення. При цьому Суд звернув увагу і на принцип рівності, встановивши застосування до позивача відмінного підходу порівняно з іншими суб'єктами за подібних порушень [3]. Отже, ця справа показує, що наявність у регулятора дискреційних повноважень не виключає змістовного судового контролю, однак предметом такого контролю має бути не вибір судом «кращого» розміру санкції, а дотримання регулятором установлених законом меж, принципів і критеріїв реалізації дискреції.

Водночас важливим для визначення загальних меж такого контролю є висновок Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду, викладений у постанові від 24 грудня 2021 року у справі № 826/13522/17. У цій справі, яка стосувалася реалізації Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення дискреційних повноважень щодо анулювання ліцензії, Суд наголосив, що завдання адміністративного судочинства полягає не у забезпеченні ефективності державного управління, а у гарантуванні дотримання вимог права, оскільки інше означало б порушення принципу розподілу влади. Водночас Верховний Суд визнав можливість судового контролю

за дискреційними повноваженнями адміністративного органу та погодився з тим, що Національна рада, діючи в межах наданої їй законом дискреції, має право самостійно визначати необхідність звернення до суду щодо анулювання ліцензії [4].

Таким чином, у наведених рішеннях простежується підхід, за якого суд не усувається від перевірки дискреційного рішення, але й не перебирає на себе повноваження адміністративного органу. Такі висновки дозволяють сформулювати принципове положення щодо визначення меж судового контролю за здійснення регулятором своїх повноважень, а саме: суд перевіряє правомірність процесу та результату здійснення дискреції, однак не повинен підміняти собою регулятора у виборі одного з кількох правомірних варіантів регуляторного рішення. Саме тому найбільш вагомий судовий контроль має бути здійснений щодо юридичних підстав, процедури, мотивування, пропорційності та недопущення свавілля, тоді як оцінка спеціальних економічних, технічних чи професійних аспектів регуляторного рішення потребує більшої судової стриманості.

Отже, аналіз законодавства та практики Верховного Суду дає підстави стверджувати, що судовий контроль за рішеннями регуляторних органів має здійснюватися з урахуванням подвійної природи таких рішень, які з одного боку, є актами владного управління і тому повинні відповідати вимогам законності, обґрунтованості, пропорційності, розсудливості та належної процедури, а з іншого – нерідко ґрунтуються на спеціальних економічних, технічних і професійних оцінках, здійснення яких законодавець свідомо відніс до компетенції відповідного регулятора. Тому наявність дискреції не виключає судового контролю, але визначає його межі. Суд повинен перевіряти, чи діяв регулятор у межах наданих повноважень, з належною метою, дотримався встановленої процедури, врахував релевантні обставини, належно мотивував своє рішення та забезпечив його пропорційність, водночас утримуючись від самостійного вирішення спеціалізованих регуляторних питань і вибору іншого, на думку суду, більш доцільного варіанта. Відтак критерієм допустимості судового втручання має бути характер питання, яке оцінюється судом, а контроль за правовими межами та способом здійснення дискреції є необхідним, тоді як підміна судом професійної оцінки та регуляторного вибору органу – недопустимою. Такий підхід дозволяє забезпечити належний баланс між ефективним судовим захистом і принципом розподілу владних повноважень.

Література

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата доступу: 15.08.2026).

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10548> (дата доступу: 15.08.2026).

3. Постанова Верховного Суду від 24 грудня 2021 року у справі № 826/13522/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102220951> (дата доступу: 15.08.2026).

4. Постанова Верховного Суду від 26 липня 2023 року у справі № 200/3265/21-а. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112529061> (дата доступу: 15.08.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-73>

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Юхименко-Назарук Ірина Анатоліївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, декан факультету менеджменту,
економіки та природничо-технічної освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

У сучасних умовах повномасштабної війни людський капітал перестав бути виключно економічною категорією, трансформувавшись у фундаментальний чинник національної безпеки та стратегічний ресурс суспільної стійкості України. Саме якість знань, професійна мобільність та психологічна адаптивність населення наразі виступають основою життєздатності держави в умовах екзистенційної загрози [3].

Людський капітал є ключовим фактором конкурентоспроможності країни на глобальній карті, проте після 24 лютого 2022 року траєкторія його розвитку зазнала радикальної трансформації [2].

Системне управління цим ресурсом у кризовий період вимагає не лише оперативного реагування, а й глибокої аналітичної ідентифікації воєнних ризиків як передумови для розробки стратегій відновлення.

Суворі системна класифікація ризиків слугує необхідною передумовою для розробки адекватних антикризових заходів. Відповідно до ієрархічної структури викликів, воєнні ризики для системи освіти і науки доцільно групувати за наступними категоріями [4]: